

1941

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΑΞΙΔΙΟΥ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1941

Κηφισιά

1 **Ίανουαρίου, Τετάρτη — 66η ημέρα**

Ἐντὶ τελετῆς συγκινητικῆς δέησης. Κατάνυξις — ἀπλότης — ταπεινοφροσύνη. Νεολαία παράταξις. — Ξεκούρασις. — Ἐφοδιασμὸς τακτικός. Νέα στάσιμα. Θεραπεία κρουοπαγημάτων. Ἀντιμετώπισις. — Ἀνήσυχο τηλεγράφημα Κόλλα Βουκουρεστίου διὰ συγκεντρώσεως Γερμανικοῦ στρατοῦ εἰς Ρουμανίαν. Ἀναχώρησις Φίλωφ διὰ Βιέννην. Πολλὸ ὑποπτον.

Ἡσυχὸ βράδυ. — Φλώρινα καλῶς καιρὸς. — Συμμαζευόμεθα εἰς ὑπόγειον γραφεῖον.

2 **Ίανουαρίου, Πέμπτη — 67η ημέρα**

Ἡ ἐνίσχυσις τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Ἰταλίαν δι' ἀεροπορίας. Ὡστε ἐγγίζει τὸ τέλος; — Παράστασις Rex Ἀγγλων καὶ Ἑλλήνων. Ἀτελειώτη Μουσσολινιας.

ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΤΩΝ ΣΚΕΨΕΩΝ

Μόνον ὁ κίνδυνος ὁ μέγας, ὁ βαθύς, ὁ τρομερός, ἀνοίγει τὰ μάτια διάπλατα στὴν ἀλήθεια.

Κηφισιά, 2 Ἰανουαρίου 1941

Οἱ Ἀγγλοὶ ἐμείνανε μόνον στὸν ἀγῶνα, ὕστερα ἀπὸ τὸ πέσιμον τῆς Γαλλίας. Καὶ ἐφθασαν δύο δάχτυλα ἀπὸ τὸν γκρεμνὸ. Καὶ μόνον ἔτσι ἔγιναν καθαροὶ οἱ σκοποὶ τους. Μόνον ἔτσι ἐφυγεν ἡ σκουριὰ ἀπὸ τὸ μέταλλον ποῦ ἦταν καμωμένοι.

Κηφισιά, 2 Ἰανουαρίου 1941

Δὲν πρόκειται ἂν ὁ Χίτλερ καὶ ὁ Μουσσολίνι ἐξεκίνησαν ὅταν πρωτοανέβηκαν ἀπὸ μιὰ καθαρὴ καὶ τίμια ἰδεολογία. Αὐτὸ μπορεῖ. Τὸ ζήτημα εἶναι ἂν ἐκρατήσανε αὐτὴ τὴν ἰδεολογία στὴν ἐξέλιξι τοῦ ἀγῶνα. Ἄν τὴν κρατήσανε, ἂν ἔμεινε αὐτὴ ἡ σημαία τους στὸ κάθε τους βῆμα, τότε ὁ ἀγῶ-

νας τους ἦτανε καὶ ἔμεινε ἰδεολογικὸς καὶ μέγας. Ἄν δὲν τὴν κρατήσανε, ἂν δὲν ἔμεινε ὀρθὴ καὶ σημαία τους, τότε ἦτανε ἐξ ἀρχῆς ψευτιά, μόνον χρήσιμη γιὰ νὰ γελάσουν τοὺς λαοὺς τους. Ἐκτὸς καὶ ἂν ἦτανε καὶ οἱ λαοὶ τοὺς σύμφωνοι στὸ βάθος μὲ τὴν ψευτιά.

Λοιπὸν στὸ ζήτημα τῆς Ἑλλάδος ἀποδείχθηκε ἡ ψευτιά καὶ τῶν δύο. Πρῶτα φυσικὰ τοῦ Μουσσολίνι. Καὶ δευτέρα τοῦ ἄλλου.

Ἡ Ἑλλὰς ἔγινε ἀπὸ τῆς 4ης Αὐγούστου Κράτος ἀντικομμουνιστικόν, Κράτος ἀντικοινοβουλευτικόν, Κράτος ὀλοκληρωτικόν, Κράτος μὲ βάσι ἀγροτικὴ καὶ ἐργατικὴ, καὶ κατὰ συνέπεια ἀντιπλουτοκρατικόν. Δὲν εἶχε βέβαια κόμμα ἰδιαιτέρο νὰ κυβερνᾷ. Ἀλλὰ κόμμα ἦτανε ὁ λαός, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀδιόρθωτους κομμουνιστὰς καὶ τοὺς ἀντιδραστικοὺς παλαιοκομματικούς.

Ἐπομένως, ἂν ὁ Χίτλερ καὶ ὁ Μουσσολίνι ἀγωνιζότανε πραγματικὰ γιὰ τὴν ἰδεολογία ποῦ ὑψώνανε γιὰ σημαία, ἔπρεπε νὰ ὑποστηρίξουν παντοῦ τὴν Ἑλλάδα μὲ ὅλη τους τὴ δύναμι. Ἀκόμα καὶ νὰ ἀνεχόντανε ἂν τὰ ἄμεσα συμφέροντα ἢ καὶ ἡ ἀνάγκη ἀπὸ τὴ γεωγραφικὴ τῆς θέσι ἔφερνε τὴν Ἑλλάδα κοντὰ στὴν Ἀγγλία. Λοιπὸν, τὸ ἐναντίον, ἡ Ἑλλάδα ἔμεινε μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἀγγλία — ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπαραίτητη καὶ ἀλλοιῶς ἀναγκαία φιλικὴ σχέσι. Ἡ Ἑλλάδα καμιά βοήθεια οὔτε ἔδωσε οὔτε ὑπεσχέθη εἰς τὴν Ἀγγλία.

Ἐπομένως ἡ Ἰταλία, ποῦ ὡστόσο ἀνεγνώριζε τὴν συγγένεια τοῦ Ἑλληνικοῦ καθεστώτος πρὸς τὸ δικό της, ἔπρεπε νὰ εἶναι φιλικώτατη πρὸς τὴν Ἑλλάδα, εἰλικρινὰ καὶ πιστὰ φιλικώτατη. Καὶ ὅμως ἦτανε ἐχθρική. Ἀπὸ ἐξ ἀρχῆς ἐχθρική. Καὶ στὸ τέλος ἐπέζητησε νὰ τὴν κατακτήσῃ καὶ τὴν ὑποδουλώσῃ.

Γιὰ τὸν Χίτλερ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι καὶ τόσο φανερό. Βέβαια δὲν περίμενε κανεὶς νὰ μεταχειριζότανε βία ἀπάνω στὴν Ἰταλία γιὰ νὰ τὴν σταματήσῃ. Ἀλλὰ περίμενα, ἐγὼ τουλάχιστον, ὅτι δὲν θὰ εἶχε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ξεπουλήσει τὴν Ἑλλάδα στὴν Ἰταλία σὰν νὰ ἦτανε ἄψυχο ἀντικείμενον καὶ χωρὶς ἀξία μάλιστα. Ἐπομένως καὶ αὐτὸς πηγαίνει, σχετικὰ μὲ τὴν Ἑλλάδα, στὴν κατηγορίαν τοῦ Μουσσολίνι.

Λοιπὸν καὶ ὁ Μουσσολίνι καὶ ὁ Χίτλερ ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος δὲν ὡδηγήθηκαν ἀπὸ κανένα ἀπὸ τὰ ἰδεολογικὰ ἐλατήρια ποῦ ὑψώνανε ὡς σημαία τοῦ ἀγῶνα των. Τὸ ἐναντίον, κτυπῶντας τὴν Ἑλλάδα, κτυποῦσανε τὴ σημαία αὐτῆ. Ὡδηγήθηκαν λοιπὸν ἀπὸ ἄλλα ἐλατήρια, ποῦ αὐτὰ ἦτανε τὰ βαθιὰ καὶ πραγματικὰ ἐλατήρια.

Τί ἐζήτοῦσε ἡ Ἰταλία; Νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἀναστήσῃ τὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορίαν στὴν Μεσόγειο. Ἡ κατάκτησις ἦτανε τὸ ἐλατήριο τῆς. Δηλαδή ἔκανε ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὅποιο κατηγοροῦσε τὴν Ἀγγλία. Ἄν ἡ Γερμανία εἶχε πραγματικὴ ἰδεολογικὴ σημαία, ἀφήνω ποῦ δὲν ἔπρεπε νὰ παραδώσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Ἰταλικὴν κατάκτησιν, ἀλλὰ καὶ ἂν αὐτὸ τὸ ἐσκέπαζε ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὸν μανδύα τῆς ἀπλῆς ἰταλικῆς ἐπιρροῆς, δὲν



ἔπρεπε ἀσφαλῶς νὰ ἀφήσῃ τὴν Ἰταλία νὰ τὴν κατακτήσῃ, δὲν ἔπρεπε διὰ παντὸς τρόπου. Ἀλλέως ἔπεφτε ἡ σημαία τοῦ ἀγῶνος τῆς.

Καὶ ὅμως τὴν ἄφησε, καὶ ὄχι μόνον τὴν ἄφησε, ἀλλὰ καὶ μᾶς φοβερίζει κάθε μέρα ἔμμεσα. Τὸ ὅτι δὲν μᾶς κήρυξε τὸν πόλεμο, αὐτὸ δὲν εἶναι ἐπιχείρημα, πρῶτα γιὰτὶ μᾶς φοβερίζει ἔμμεσα κάθε μέρα πῶς θὰ μᾶς τὸν κηρύξῃ ἂν δεχθῶμε ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς ἀποτελεσματικώτερη βοήθεια, καὶ ἔπειτα γιὰτὶ γιὰ νὰ μᾶς πολεμήσῃ θὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμο στὰ Βαλκάνια, καὶ αὐτὸ δὲν τὴν συμφέρει.

Γιὰ νὰ ἐνεργήσῃ ἔτσι ἡ Γερμανία ἀπέναντί μας, θὰ πῆ ὅτι καὶ αὐτὴ σχετικὰ μὲ τὴν Ἑλλάδα ὀδηγεῖται ὄχι ἀπὸ τὰ ἐλατήρια τῆς ἰδεολογικῆς τῆς σημαίας, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλα. Καὶ αὐτὸ εἶναι, ὅπως φαίνεται καθαρὰ στὸ Ἑλληνικὸ ζήτημα, ὁ σκοπὸς νὰ κρημνίσῃ τὴν Ἀγγλικὴ Αὐτοκρατορία καὶ νὰ κληρονομήσῃ τὰ εἰρημιά τῆς.

Ἐπαναλέγω: Μπορεῖ ἡ Γερμανία πρῶτα καὶ ἡ Ἰταλία ὕστερα νὰ ἔρχισαν μὲ καθαρὰ ἰδεολογικὰ ἐλατήρια φαινομενικά, καὶ νὰ καταλήξανε εἰς καθάρωτατα καταχτητικὰ καὶ συμφεροντολογικὰ. Καὶ αὐτὸ ἀποδείχνει ὅτι καὶ τὰ τελευταῖα ἦσαν τὰ βαθύτερα, καὶ ἐπομένως τὰ πραγματικὰ, καὶ ἐπομένως τὰ πρῶτα μόνον φαινομενικά καὶ κατὰ συνέπειαν ψεύτικα, καὶ κατὰ συνέπειαν γιὰ ἐξαπάτησι τῶν λαῶν τους καὶ τοῦ κόσμου.

Ὡστε καὶ ὁ ἀντικομμουνισμὸς τους ψεύτικος, καὶ ἡ ὀλοκληρωτικότητά τους ἡ κρατικὴ ψεύτικη, καὶ ὁ ἀντικοινοβουλευτισμὸς τους ψεύτικος, καὶ ἡ ἀντιπλουτοκρατία τους ψεύτικη, καὶ ὅ,τι ἄλλο παρόμοιο ψεύτικο. Ἀληθινὸ δὲ εἶναι ἕνας διψασμένος ἰμπεριαλισμὸς. Αὐτὸς γιὰ τὸν ὁποῖον κατηγοροῦνε τοὺς Ἀγγλοὺς.

Τώρα γιὰτὶ μεταχειριστήκανε αὐτὴ τὴν ψεύτικη σημαία καὶ τὴ βασιτᾶνε ἀκόμα; Γιὰτὶ ἔχει πέρασι στοὺς λαοὺς τους. Λοιπὸν οἱ λαοὶ τους εἶναι πιδ ἰδεολόγοι ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τους; Τότε γιὰτὶ τὴν καταρρίπτουν οἱ ἀρχηγοὶ τῆ σημαίας τους στὴν Ἑλληνικὴ ὑπόθεσι καὶ σηκώνουν καθαρὰ τὴν ἄλλη; Δὲν φέρνει αὐτὸ ἀντίδρασι στοὺς λαοὺς των; Ἡ μήπως μὲ τὴ σημαία τῆς καταχτήσεως ζητοῦν νὰ τοὺς κερδίσουν; Τότε καὶ οἱ λαοὶ εἶναι ὅμοιοι μὲ τοὺς Ἀρχηγούς;

Ζητήματα ποὺ θὰ λύσῃ τὸ μέλλον.— Γιὰτὶ πρέπει νὰ δικαιολογηθῇ καὶ ὁ φόνος τῶσαν ἄλλων μικρῶν Κρατῶν!

Μιὰ φορὰ εἶναι ὄχι μόνον μωρὸς ἀλλὰ καὶ κακόπιστος ὁ Ἑλληνας ποὺ πιστεύει ἀκόμα τώρα πλέον, μὲ αὐτὰ ποὺ βλέπουμε γύρω μας, σὲ ἰδεολογίας τοῦ Χίτλερ καὶ πολὺ περισσότερο τοῦ Μουσσολίνι. Εἶναι μεγάλοι ἄνθρωποι ἀλλὰ χαμηλοὶ, πολὺ χαμηλοὶ. Οὗτε σὲ γερμανικὲς ἰδεολογίας καὶ ρωμαντισμούς. Ἰταλικὲς δὲν ὑπάρχουνε.

Κηφισιά, 2 Ἰανουαρίου 1941

### 3 Ἰανουαρίου, Παρασκευὴ — 68ῃ ἡμέρα

Παπάγος κατὰ Παπαδήμα. Παπαδήμας κατὰ Παπάγου. Ἀποστολίδης νὰ πάω στὸ μέτωπον — κατάστασις κρισιμωτάτη — ἀγγίψα μὲ δλους. Κατὰ βάθος τίποτε. — Ἀρχίζω μὲ ἕνα ἕνα καὶ τοὺς συνεφέρω, ἕως ὅτου τὸ βράδυ τακτοποιῶ δλους. — Πλὴν Ἀποστολίδη, τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ ζετίναξα, τὸν ἀφήκα. Κατῶρθωσα μὲ τέχνη νὰ μὴ παύσῃ ἡ ἐπίθεσις ἔστω καὶ περιορισμένη ἕως ὅτου συμπληρωθῇ ὁ ἐφοδιασμὸς καὶ τακτοποιηθῇ ἡ ἀνασυγκρότησις τοῦ Στρατοῦ — ὁπότε ἐξόρμησις. — Ἀλλὰ τί μικροπρέπεια. Ὁμολογῶ Παπαδήμας ἀνώτερος. (Ἄ π ὅ ε) Μὲ πολλὴ τέχνη καὶ μὲ πολὺ κόπο τοὺς συνεφέρα. Νὰ βάλουν ὅλα κάτω καὶ τίς φιλοτιμίες των. — Καιρὸς ἄριστος, ἐφοδιασμὸς τακτοποιεῖται.

### 4 Ἰανουαρίου, Σάββατον — 69ῃ ἡμέρα

Πολεμικὸν Συμβούλιον. Ἐγὼ — Παπαδήμας — Παπάγος — Turtle — Haywood — Dalbiac. — Ἐκθέτομεν ὅλην τὴν κατάστασιν. Ζητοῦμεν ἀεροπορικὴν βοήθειαν πρὸς συνεχῆ καθημερινὴν προσβολὴν Αὐλῶνος καὶ Δυρραχίου, ἵνα ἐμποδισθῇ ἡ ἀφίξις Ἰταλικῶν ἐνισχύσεων. Καὶ καμὶν διὰ νὰ προχωρήσωμεν. Ἀόριστοι ἀπαντήσεις. Βοήθεια ἀεροπορικὴ ἀμφίβολος. Καμὶν τὰ 200 ἀκόμη Γιβραλτάρ — Τὰ 300 ἐξηνεμίστησαν. Μᾶς ἐγκατέλειψαν; Χάριν ἀγῶνος Ἀφρικῆς; Τί θὰ κάμωμεν; — Ὅτὰ τὰ βγάλωμεν πέρα! Ἀλλὰ μὲ τί ἀγῶνας καὶ ποίας θυσίας!

Τηλεγράφημα Λέγγερη Βερολῖνον<sup>1</sup>. Συγκέντρωσις Γερμανικοῦ στρατοῦ περιφέρειαν Ἀράδ — Σζεγκεδιν — Τοῦρνο Σεβερίνου. Ἀρχισε. 12 μεραρχίες. Κατὰ Γιουγκοσλαυίας; Διὰ νὰ ἀφήσῃ διάβασιν πρὸς Θεσσαλονίκην; Ὡστε ἐναντίον μας; Τί ἄλλο δύναται νὰ εἶναι; Καὶ τότε ἐξηγοῦνται προειδοποιήσεις Γερμανῶν διὰ Ραγκαβῆ, τελευταῖαι χθεσιναι διὰ Ἀνγκερερ πρὸς Διάδοχον — καὶ διὰ πατρός τῆς πρὸς Φρειδερίκην, νὰ ὑποταχθῶμεν εἰς Χίτλερ! — Καλλιτέρα νὰ πεθάνωμεν<sup>2</sup>.

Ἀλλὰ τί λύπη ὅλα αὐτὰ νὰ πᾶνε χαμένα!

Ὅτὰ ἀφήσουν οἱ Σέρβοι; Καὶ θὰ ἀντιταχθοῦν οἱ Τοῦρκοι; Ἀπὸ τοὺς Σέρβους ἐξαρτᾶται τὸ πᾶν! — Τηλεγράφημα Ρωσσέτην νὰ ἐρωτήσῃ. Τηλεγράφημα Ραφαήλ νὰ βολιδοσκοπήσῃ. Τηλεγραφήματα δύο εἰς Σιμόπουλον

1. Ἀνδρέας Λέγγερης, Συνταγματάρχης, Στρατιωτικὸς Ἀκόλουθος Πρεσβείας Βερολίνου.

2. Στὸν Ἀλέξ. Ραγκαβῆ, Πρεσβευτὴ μας στὸ Βερολίνο, ποὺ συνιστοῦσε νὰ ζητήσωμε τὴν παρέμβασιν τοῦ Χίτλερ στὴν Ἑλληνοἰταλικὴ διένεξι, ὁ Μεταξᾶς ἀπαντοῦσε τὴν 4ῃ Ἰανουαρίου μὲ τίς τρεῖς ἀκριβῶς λέξεις τῆς ἐγγραφῆς: «καλύτερα νὰ ἀποθάνωμεν».